

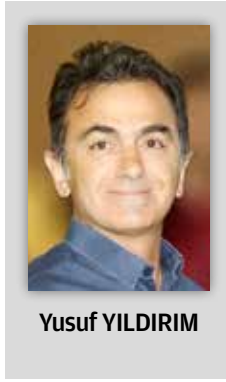
Sapançalı Muallim Hasan Hüsni Savaşçın ve Eserleri

Giriş

Bir yanı Osmanlı bir yanı Cumhuriyet olanlarıdır. Çalıştığı her yerde mutlaka etkili olmuştur ama üç şehrin, Sapançalı Hasan Hüsni nezdindeki yeri müstesnadır. Niğde'de Türk Ocağı'nı kurmuş, birçok faaliyet yanında eser yayını da yapmış; Aksaray'da yaptığı araştırmalar çerçevesinde Hasan Dağı'na İlmî Cevlan (1928) adlı eseri bastırmış; Karaman'da çalışırken ise bir Karamanoğulları'nın tarihini (Sapançalı Hüsni, 1922) bir de yaşadığı Karaman'ı, iki nüsha, (Sapançalı, 1338/1922) yazmıştır.

Karaman yazma eseri ikinci nüshası dışındaki eserleri (Sapançalı H. Hüseyin, 1993; Sapançalı Hüsni, 2010; Muallim Hasan Hüsni, 2009) yayınlanmıştır. Yine Sapançalı'nın yazma eserlerine değinen (Koçer, 2011) ve eserlerini tanıtan yazılar (Topal, 2009; 2021) da yayınlanmıştır.

Bu yazıda ise Sapançalı Hasan Hüsni'nün eserlerini; şimdiye kadar yapılmadığı şekliyle, katalog, dil, anlatım ve içerik alanlarında bütüncül ve sistematik ele alıp de-

Yusuf YILDIRIM

ğerlendirmek amaçlanmaktadır.

Özgeçmişinden sonra Sapançalı'nın eserlerine konu açılıp, üç kitabı; künye, kitap mimarisi, kitabın bölümleri, dil ve anlatım özellikleriyle ele alınıp açıklanacaktır.

Sapançalı Hüsni, Aksaray Orta Mektep, 1926, Hasan Hüsni Savaşçın Özel Arşivi, Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal

Sapancalı Muallim Hasan Hüsni'nün özgeçmiş

Sapancalı'nın özgeçmişinde adı, lakap, unvan ile eğitim, meslek ve eserleri değinilmesi gereken konulardır. Bu konuda yeteri kadar kaynak, yayın ve bilgi olduğu için buradaki anlatım, konu gereğidir.

1993 yılında İbrahim Güler tarafından Karaman kitabını yayınlanmasıyla Sapancalı Hasan Hüsni daha fazla bilinir ve tanınır oldu. İbrahim Güler'in hazırladığı o eseri, hemen ertesi yıl, 1994 yılında, Diyanet İşleri Başkanlığının Çağaloğlu'ndaki satış mağazasından alıp okumak nasip olmuştu. İbrahim Güler o zamanlar için eserin sahibi Sapancalı Hasan Hüsni'ye dair fazla bilgi bulamayıp kitapta olanla yetinmek zorunda kalmıştı ki o bilgiler de Sapancalı'nın adından, mesleğinden ibaretti (Sapancalı, 1993: 1-3). Sapancalı hakkında geniş bilgiler vermek ise 2009 yılında Nevzat Topal'a nasip olur (Topal, 2009:229-245; 2013: 655-670). Nevzat Topal, ailesine ulaşıp onlardan özellikle Sapancalı'nın oğlu Mehmet Yılmaz Savaşçın'dan aldığı belge ve bilgilerle Sapancalı'nın biyografisini çok daha ayrıntılı işleyerek 2021 yılında "*Bir Cumhuriyet Aydını Muallim Sapancalı Hasan Hüsni Savaşçın*" adıyla kitaplaştırdı (Topal, 2021). Sapancalı hakkında diğer yayın yapanlar ise Doğan Koçer (Koçer, 2011), Uğur Erkan (Erkan, 2022), Taner Ay (Ay, 2021) ve Sapancalı İnfö (Sapancalı İnfö, 2022) internet sitesi, Yusuf Yıldırım'dır (Yıldırım, 2023:241-251; 257-268).

Sapancalı Muallim Hasan Hüsni'nün adı, künyesi, lakabı

Sapancalı'nın etrafındaki tartışmalı konulardan birisi adıdır.

Hem resmi kayıtlarda hem de kendi eserleri üzerinde farklı unvan, lakap ve isimlerle farklı farklı künyeleri görülmektedir. Özellikle ikinci adının Hüsni ya da Hüseyin mi olduğu tartışmaların merkezinde oldu. İbrahim Güler, 1993 yılındaki yayınında onu "H. Hüseyin" (Sapancalı, 1993) olarak tanıtmış; ve uzun yıllar Sapancalı Hasan Hüseyin olarak bilinmiştir. İbrahim Güler'in Sapancalı'nın adını okurken ve yayınlarken yaptığı yanlış, 2007'lerde benim tarafımdan da ikinci nüshadaki açık yazımdan fark edildi. O zamanlar elime yeni geçmiş olan Karaman ve Karaman Tarihi yazma eserlerinde Sapancalı'nın adı çok açık biçimde "Hasan Hüsni" idi. Sapancalı'nın adını doğru okuyarak doğru adla yayın yapan ilk kişi ise Nevzat Topal'dır (Topal, 2009; 2021; Sapancalı Hüsni, 2010). Doğan Koçer de *İmaret* dergisinde yayınlanan makalesinde (Koçer, 2011) onun adını doğru biçimde vermiştir.

Eserlerinde Sapancalı'nın adı ve ünvanları şöyledir:

Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimi Sapancalı Hüsni (Sapancalı Hüsni, R. 1338 M. 1922: 1a) *Karaman İdâdisi Riyâziye Muallimi Sapancalı Hasan Hüsni* (Sapancalı Hasan Hüsni, 1338/1922:1a) *Karaman İdâdisi Sabık Riyâziye Muallimi ve Müdür Muâvini Sapancalı Hüsni* (Sapancalı Hüsni, 1922)

Muallim Sapancalı Hüsni (Muallim Sapancalı Hüsni, 1928)

Resmi kayıtlarda ise adı ve ünvanları şöyledir:

Hüsni Efendi (Hüsni Efendi, 1337 (1921))

Hasan Hüsni (Hasan Hüsni, 1338 (1922))

Cenkciöglü Hünü Akdoğan (Hasan Hüsni, 1338 (1922))

Üst sıra Demir Savaşçın, ve yanındaki iki hanım Kışlaçay köyünden akrabaları, alt sıra oğlu Mehmet Yılmaz, eşi Fatma Naime, kızı Solmaz Gülper, kızı Ayşe Şayan, Hasan Hüsnü Bey ve kızı Yılma) Sapançalı Hasan Hüsnü Savaşçın, Özel Arşivi, Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal

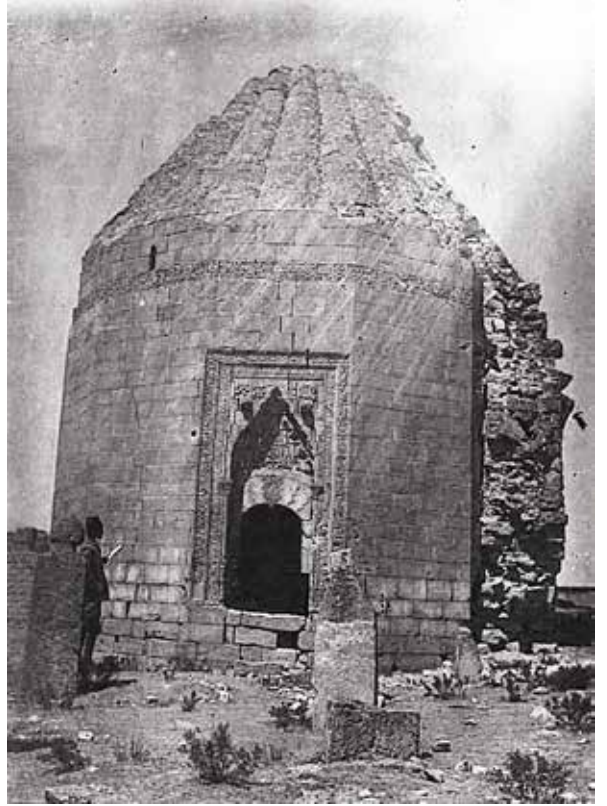
Cenkçioğulları'dan (Hüsnü Efendi, 1337 (1921)

Buradan hareketle Sapançalı'nın kayıt durumuna göre adının yanında unvan, memleket, sülale, lakap, saygı ifadesi kullanmayı tercih ettiği görülmektedir.

Sapançalı Muallim Hasan Hüsnü'nün aile bilgileri

Sapançalı 1893 yılında Sakarya'nın Sapanca ilçesi, Mahmudiye köyünde doğar. Oğlu Mehmet Yılmaz Savaşçın'ın verdiği bilgiye göre aile, Batum'dan Sapanca'ya gelmiştir (Topal, 2021:19). Aile Cenkçioğulları sülalesindedir (Sapançalı, 1921). Babasının adı Müderris Mehmed Bahaeddin Efendi (Sapançalı, 1922), annesinin adı Gülperi Hanım'dır (Topal, 2021: 15).

Sapançalı, iki kez evlenmiş, Bi-

Sapançalı, Karaman'da, Kızlar (Alaaddin) Türbesi önünde araştırma yaparken, 1922, Foto: Sapançalı Hasan Hüsnü

İnci evliliğini 1922 yılında Muhsine Hanım'la yapmış ve ondan olan çocukları Demir (1927-2017) ve Sevinç (1923-1932) olmuştur (Topal, 2021: 26-27). Hüsnü Bey, ikinci evliliğini ise 1937 yılında Fatma Naime Hanım ile yapar. Fatma Hanım ile evlilikten Yılma, Em. Öğr., (1938), Mehmet Yılmaz, Prof. Dr., (1941), Solmaz Gülper, Prof. Dr., (1943), Ayşe Şayan dünyaya gelir (Topal, 2021: 27).

Eğitim bilgileri

1911 yılında Mercan İdâdisini, 1912 yılında Mâliye Mektebini bitirir. 1909 yılında ise Dâru'l-mualiminden ehliyetnâme (öğretmenlik sertifikası) alır.

Meslek bilgileri

Çalışmaya ilk Trabzon'da Trabzon ve Havâlisi Tahrîr Komisyonu Kitabeti (1912) göreviyle başlar. Bir yıl sonra Gümüşhane Tahrîr Komisyonları Merkez Liva Kitabeti'ne atanır (Sapancalı, 1922: a1).

I. Dünya Savaşı sebebiyle seferberlik ilan edilince Adana Karaisalı Nümüne Mektebinde öğretmen olarak 1915-1920) göreve başlar (Sapancalı, 1922: a1). Kuvâ-yi Milliye'nin Fransızlara karşı başlattığı savaşta (1920) Kilikya Genel Komutanı Sinan (Tekelioğlu) Paşa'nın yanında yer alır ve Almanların kurduğu Beledemik Hastanesinin müdürlüğünü yapar (Sapancalı, 1922:a1). 1920 yılının sonlarında Karaman İdâdisine ulûm-i riyâziye muallimi (matematik öğretmeni) atanır. Karaman'da öğretmen, müdür yardımcısı ve Karaman Hastanesinde memur olarak 1922 yılı Kasım'ına kadar çalışır (Sapancalı, 1921). Sapancalı, Karaman'dan sonra Konya'da (1922-1923) görev yapar (Topal, 2021:41). Onun Konya'dan sonraki durağı Niğde Orta Mektebi (1924-126) olur. Oradaki en dikkate değer çalışması Niğde Türk Ocağı'nı kurması ve orada birçok faaliyet yapmasıdır (Topal, 2013; 201: 49-64). Sapancalı'nın uzun sayılabilecek ve iz bıraktığı

Sapancalı Hüsnü, Aksaray Orta Mektep, 1926, Hasan Hüsnü Savaşçın Özel Arşivi, Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal

Hasan Hüsnü Savaşçın, avukat cüppesi ile, 1935, Hasan Hüsnü Savaşçın Özel Arşivi, Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal

şehirlerden biri de Aksaray'dır (Topal, 2021:64-65). Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan kitabını, 1928, orada yazar (Topal, 2021:73).

Hüsnü Bey, buradan Afyon'a 1929, atanır, kısa bir süre sonra da öğretmenliği bırakarak Ziraat Bankasında memurluğa geçerek 1932'ye kadar burada çalışır. 1932'de tekrar öğretmenliğe dönerek Ankara Lisesinde ve Anafartalar Ortaokulunda matematik öğ-

retmenliği yapar (Topal, 2021:75).

Hüsnü Bey'in kariyerinde 1937 yılında atandığı Kayseri Kültür Direktörlüğü (Milli Eğitim Müdürlüğü), önemli bir basamaktır. 1938'de buradan tekrar Ankara'ya, Ankara Erkek Lisesine matematik öğretmeni olarak görevlendirilir. Ankara'da çeşitli okullarda çalışan Hasan Hüsnü Savaşçın, 1955 yılında emekliye ayrılır (Topal, 2021:76-80).

Emeklilik sonrası İstanbul Küçükalya'ya yerleşen Hüsnü Bey, 5 Nisan 1958 günü evinde kalp krizi geçirir ve ardında birçok eser, talebe, hatıra, arşiv koleksiyonu bırakarak hayata gözlerini yumar.

Sapancalı Muallim Hasan Hüsnü'nün eserleri

Hasan Hüsnü Bey'in hazırladığı üç kitabı dışında konferans metinleri, makaleleri, derlemeleri vardır. Nevzat Topal, Sapancalı'nın eserlerini ayrıntısıyla Sapancalı biyografisinde anlatmış ve makale, konferans metinlerini ve diğer çalışmalarını yayınlamış, Sapancalı bibliyografyasını da kaynakçada listelemiştir. (Topal, 2021:11-195, 195-196).

Hasan Hüsnü Savaşçın, Kayseri Kültür Direktörü, Hasan Hüsnü Savaşçın Özel Arşivi, Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal

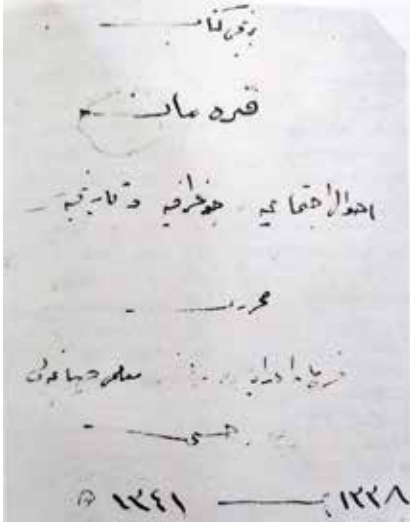
Sapancalı'nın Kitapları

Karaman Ahval-i İctimaiyye
Coğrafiyye ve Tarihiyyesi

İki müellif nüshası vardır. İki nüsha arasında fotoğraf, çizim, metin farklılıkları vardır.

Karaman Ahvâl-i İctimâiyye Coğrafiyye ve Târîhiyyesi 1. Nüsha

1. nüsha Rahmetli İbrahim Güler tarafından hazırlanıp Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında (Sapancalı, 1993) yayınlanmıştır. Konya'da Edebiyat Fakültesinde öğrenci iken Güler'e geçen nüsha, ev sahibine de bir şekilde Dr. Hâkim Fethi Ferit Uğur'dan gelmiş (Sapancalı, 1993: 1, dipnot 1).

Sapancalı Hasan Hüsnü'nün Karaman kitabı, 1. Nüshası, iç kapak, 1922

Kitabın iç kapağına göre künüyesi:

Birinci Kitap

Karaman

Ahvâli İctimâiyyesi ve Târîhiyyesi

Muharriri

Karaman İdâdisi Riyâziye Muallmi

Sapancalı Hüsnü
1341 / 1338

Kitap türü: Yazma eser

Yazı türü: Rik'a

Kitabın ölçüleri: 155x205
mm

Kitap satır sayısı: Satır sayısı standart değildir. 13-20 arasında değişmektedir.

Kitap sayfa sayısı: Eser, kapak, içindekiler ve metin bölümüyle toplam 86 sayfadır sayfadır. Metin toplam 82 sayfadır.

Kitaptaki metin dışı öğeler

Fotoğraf: 8 adet

Çizim: 0

Harita: 0

Plan: 0

Tablo: 10 adet (16-18, 19, 21, 54, 58, 61, 62, 63, 80. sayfalar)

Kullanılan kaynaklar: Vakfiyeler (Karaman Evkaf Dairesi ve Karaman Mahkeme-i Şer'iyesi), Vakıfnameler, Siciller (Karaman Evkaf Dairesi ve Karaman Mahkeme-i Şer'iyeye sicilleri), Tarih kitapları, Ecnebi tarih kitapları (İsimsiz), Cennâhî tarihi, Şikârî Tarihi, Şakâikü'n-Numâniyye, Konya Vilâyet Sâlnâmesi, İstatistikler (1321 Tarihli Tahrîr-i Nüfûs, 1337 Tarihli istatistikler, 1338'deki son istatistik, Ticaret Odasının 1338 (1922) tarihli ve 19 numaralı istatistiği), Ta'şîrât Defterleri (Ziraatla ilgili) (Sapancalı H. Hüseyin, 1993: 11-16)

Kitabın mimarisi

Sapancalı, o dönemin Karaman'ını somut ve somut olmayan mirasıyla kültürel, tarihi ve coğrafik öğelerini kapsayacak yapıda eserini hazırlamıştır. Eserin konularını genelden özele olacak biçimde düzenlendiği görülür. Buna göre ana hatlarıyla kitabın mima-

risi şöyledir:

İçindekiler, Başlangıç (Önsöz-Giriş), Karaman Coğrafyası, Hristiyan Unsurlar, Karaman'ın İdari Yapısı, Karaman (Çarşı, Sokak, Tarihi Eserler vb.), Karaman Ekonomisi (Ticaret, Ziraat, Üretim), Karaman'ın Sağlık Durumu, Karaman'da Okullar Ve Medreseler, Kamu Kurumları, Karaman'ın Gelir Ve Giderleri, Karaman'da Ahlak Ve Adetler, Karaman'da Giyim, Karaman'da Dil.

Sapancalı, coğrafya, tarihi eser, okul gibi geniş konuları alt başlık açarak ayrıntılı işlemiştir.

Kitabın dil ve anlatımı

Eserde bilgi vermek esas olduğundan Sapancalı anlatımda nesnel bir dil kullanmış, sanatlı, mecaza kaçan, yorumu açık cümlelerden kaçınmıştır. Cümlelerini ortalama okuyucu rahatça anlayabilir. Ancak cümlelerindeki terimlerin, tamlamaların çoğunluğu Arapça ve Farsça kökenlidir.

Sapancalı'nın eserdeki görülen hakim anlatımı çoğunlukla açıklama biçimindedir. Özellikle tarihi eserleri anlatırken yer yer betimleme ve benzetmelerden yararlanır. Nüfus, ticaret, gelir-gider, okullar konusunda bolca istatistik kullanır.

Sapancalı'nın anlatımda başvurduğu bir diğer yöntem de kaynak göstermedir. Kendi gözlemleri ve yaşadıkları dışında yazdıklarında büyük çoğunlukla kaynağa başvurur. Bu kaynakları, vakfiyeler, siciller, tarih kitapları, salnameler, arşiv defterleri ve istatistik kayıtlarıdır (Sapancalı, 1993: 10-16).

Kitabın içeriği

Eserin tamamına bakıldığında Sapancalı'nın Karaman'dan çok etkilendiği görülür. Şehirdeki tarihi zenginliği ve kültürel derinliği

gören Sapancalı, Karaman'ı kendisine dert edinir. Ancak şehir sapsizdir, geri kalmıştır, halk da cahildir. Burada kimsenin suçu yoktur. Sapancalı için hiçbir mazeret geçerli değildir. Karamanoğulları'nın büyük başkentini ayağa kaldırmak gerekir. Bir şeyler yapmak gerekmektedir. Bir çaba içine giren Sapancalı, Karaman'ı tanıtmanın en güzel yolunun eser bırakmak olduğunu görür.

Sapancalı eseri yazarken şehre ayrıntılı mercek tutmuş, 1922 yılının Karaman'ına ait bulunamaz erişilemez bilgiler kaydetmiştir. İstanbul'da yetişmiş olmasıyla Sapancalı, Karaman'ı doğru ve sağlıklı bakış açısıyla görmekte ve değerlendirmektedir. Bu bakış, dıştan, nesnel ve sağlıklıdır. Çünkü karşısında tarihi eserler dışında sadece kerpiçten yapılmış binalarla harabe görünümlü bir şehir vardır. Daha kötüsü, mevcut durumu kanıksayan halk, içinde yaşadığı şehrin geriliğinden, bakımsızlığından habersizdir.

Sapancalı'nın özellikle, halk kültürü, okullar, ekonomi, sağlık konularında verdiği bilgiler kaynak olma niteliğindedir. Tarihi eserler konusunda ise yazma esere koyduğu fotoğraflar tarihi belge niteliğindedir. 1927 yılında yıkılan Emir Musa Medresesinin son tanığı durumundadır. Ama çok zor olan Karamanoğulları tarihi eser kitabelerini okumada yanlışı olduğu da göze çarpmaktadır. Kullandığı kaynakları bugün için sağlam kaynak olarak kabul etmek mümkün değildir. Zaten kendisi de eseri yazarken en çok Karamanoğulları tarihinde zorlandığını belirtmektedir (Sapancalı H. Hüseyin, 1993: Başlangıç 1b)

Değerlendirme

Sapancalı'nın Karaman'a eser,

eserler bırakma içgüdüsünün ardında biraz da o zamanlar moda olan şehirler için “sıhhî-i ictimâî coğrafya eserleri” yazma uğraşları yatar. Bu çalışmalar genel olarak 6 bölümden oluşmaktaydı ve yörenin ikliminden halkın gelenek ve göreneklerine kadar pek çok dönemsel veriyi kapsayan raporlardı (Koz, 1992: 37-39). Sapançalı'nın Karaman kitabının hemen hemen aynı mimari ve aynı içerikte hazırlanmış olması, sıhhî-i ictimâî coğrafya eserleri çalışmalarından haberdar olduğunu ve bu çalışmalarını kendisine örnek aldığını göstermektedir.

Ancak Karaman yazma eseri bir taklit olmayıp tamamen şehre ait özgün bir çalışmadır. Sapançalı'nın ele aldığı konulara ve kullandığı kaynaklara bakınca büyük bir uğraş ve büyük bir emekle eser ortaya koyduğu görülmektedir.

Tarihte çok eski ve büyük bir şehir olduğunu gören Sapançalı, Karaman'ın yeniden ihtişamlı günlerine dönebileceği hayal ve

düşüncesiyle bu eseri kalem almıştır.

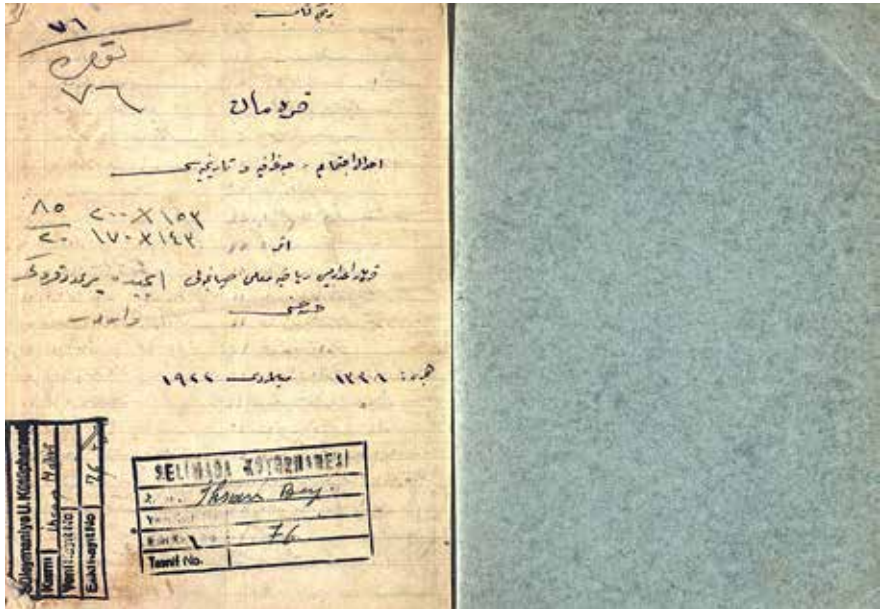
Şehri ele alırken, eleştirirken, değerlendirenken milliyetçi, vatansever ve yenilikçi bir tutum sergiler. Şehrin geri kalmışlığına ve perişanlığına Türk tarihi penceresinden bakarak sürekli üzülür. Bu üzüntüsünde sona ermek üzere olan Osmanlı'nın ve ayağa kalkmasını istediği Türklük'ün içinde bulunduğu durumla bir özdeşleşme vardır.

Şehirle ilgili bilgiler verirken özellikle oluşturduğu sayısal verilerde, ulaştığı kaynakları ustaca kullandığı görülür. Aynı durum tarih konusunda söz konusu değildir.

Yazma eser, 2. nüshaya göre bu kitap taslak durumundadır.

Karaman Ahvâl-i İctimâiyye Coğrafiyye ve Târîhiyyesi 2. Nüsha

Ben ikinci nüshanın varlığından 2007 yılında haberdar oldum. 2. nüsha Süleymaniye Kütüphanesi

Sapançalı Hasan Hüsnü'nün Karaman kitabı, 2. nüshası kapak, Foto: Süleymaniye Kütüphanesi, İhsan Mahvi No: 76

nesinde, İhsan Mahvi koleksiyonları içinde 76 numarayla kayıtlıdır. Kendisi de bir öğretmen olan (Altunmeral, 2019: 76-77) İhsan Mahvi'ye ikinci nüshanın nasıl geçtiği, bizzat Sapançalı tarafından mı verildiği ayrı bir araştırma konusudur. Şu kesin ki, öldükten sonra ailesi tarafından İhsan Mahvi Balkır'a ait koleksiyonlar Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır (Cunbur: 9). Yazma eser koleksiyonları, 1955'te Süleymaniye Kütüphanesine taşındığına göre (Cunbur: 9) Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, İhsan Mahvi koleksiyonlarını, öldüğü 1936-1940 yılları arasında kabul etmiş olmalıdır.

Kitabın kimliği:

Eserin, iç kapağına göre, kimliği (künyesi):

Birinci Kitab

Karaman

Ahvâli İctimâiyyesi ve Târîhiyyesi

Muharriri

Karaman İdâdîsi Riyâziye Muallmi

Sapançalı Hasan Hüsni

Hicrî 1341 / Milâdî 1922

Kitap türü: Tarih

Basım: Yazma eser

Yazı türleri: Rik'a

Kitabın ölçüleri: 155x205 mm⁽¹⁾

Kitap satır sayısı: Müteferrik en fazla 20 satır

Kitap sayfa sayısı: 160

Kitaptaki metin dışı öğeler

Fotoğraf: 18

Çizim: 1

Harita: 1

Plan /kroki:1

Tablo: 11

Boş yaprak: 54

Kitap basım yazım yeri: Karaman

Kullanılan kaynaklar: Vakfiyeler (Karaman Evkaf Dairesi ve Karaman Mahkeme-i Şer'iyesi), Vakıfnameler, Siciller, (Karaman Evkaf Dairesi ve Karaman Mahkeme-i Şer'iyeye sicilleri), Ecnebi tarih kitapları (İsimsiz), Tâcü't-Tevârih, Müntehabetü'l-Tevârih, Hayrullah Efendi, Tarih Encümeni Mecmuâsı Osmanlı Tarihleri, Şakâikü'n-Numâniyye, Konya Kütüphanelerinde ve Karaman'da bulabildiği tarihi kitapları, Konya Vilâyet Sâlnâmesi, İstatistikler (1321 Tarihli Tahrir-i Nüfus, 1337 Tarihli istatistikler, 1338'deki son istatistik, Ticaret Odasının 1338 (1922) tarihli ve 19 numaralı istatistiği), Ta'şîrât Defterleri (Ziraatla ilgili) (Sapançalı Hasan Hüsni, 1338/1922: 2b)

Kitabın dil ve anlatımı

Eserin dil ve anlatımı birinci nüsha gibidir.

Kitabın mimarisi:

Birinci nüsha ile ikinci nüsha, hemen hemen aynı mimaride yazılmıştır. Farklılıklar ise bazı konu başlıklarının birleştirilmesi ve anlatımdaki cümle, bilgi farklılıklarıdır. Buna göre bu eserde Karaman, coğrafya, şehir, nüfus, sağlık, okul, ekonomi, şehir hayatı ana başlıkları altında işlenmiştir.

Kitabın içeriği

Sapançalı'nın Karaman'da görev yapması, Karamanoğulları ve Karaman'a ilgisini ve merakını arttırmıştır. Aynı zamanda iyi bir milliyetçi ve yenilikçi olan Sapançalı, iyi rehberlik edilirse Karaman'ın gelişebileceğini görmektedir.

Karaman'a hizmet amacıyla ele aldığı eserini gözden geçirerek

(1) 1. nüsha ile aynı ölçülerde bir deftere yazıldığı değerlendirilmiştir.

ikinci nüshayı da yazmıştır. İkinci nüshayı yazarken Sapançalı, yeni bilgilere ve belgelere de ulaşmıştır. Bunlardan en önemlisi, Göksu Irmağı su yataklarına ait dikey ve yatay kesitli planı, Karaman kazası haritası ile Karaman krokisidir. Her ikisini hazırlarken, Tartanzâde Hacı Sami Efendi ile görüştüğü ve onun elindeki planlardan yararlandığı anlaşılmaktadır. Çünkü Remzi Tartan Bey'in anlattığına göre Tartanzâde Hacı Sami Efendi, Göksu'dan şehre su ve elektrik getirmek için bir Fransız mühendise planlar çizdirmiştir (Tartan, 2014).

Yine Tartanzâde Hacı Sami Efendi'nin 1917 yılında çizdirdiği şehir planını Sapançalı görmüş olmalı ki, ikinci nüshaya Karaman krokisini almış bir de Karaman Kazası haritası hazırlamıştır (Sapançalı, 1338/1922: 5,11).

İkinci nüshayı değerli kılan bir diğer artısı da esere giren fotoğraf sayısıdır. Birinci nüshaya göre 11 fazlasıyla 18 fotoğraf eklemiştir, Sapançalı. Şimdi olmayan Emir Musa Medresesi'nin iç ve dış fotoğrafları çok önemli tarihi belgelerdir.

Değerlendirme

Sapançalı'nın bir şehir, bir şehir tarihi çalışması olan eseri, Türkiye'de çok az örneği olan özgün çalışmalardan biridir.

Bugünkü şehir çalışmalarına kaynaklık eden zengin bir çalışmadır.

Sapançalı zengin ve çeşitli kaynaklar kullanarak çalışmasını dönemine göre bilimsel temele oturtmuştur.

Henüz yayınlanmayan Karaman kitabının ikinci nüshası, Nevzat Topal Bey tarafından çalışılmaktadır. Nevzat Bey çalışma-

sında sona gelmiştir.

İkinci nüsha, birinci nüshaya göre daha düzenli daha sağlamdır.

Eserde kullanılan her bir fotoğraf, her bir çizim, ayrıntılı ve müstakil çalışılacak ve incelenecek niteliktedir.

Sapançalı 1. nüshadan edindiği tecrübe ile 2. nüshada konular arasında daha sonra fotoğraf ya da bilgi eklemek amacıyla boş sayfalar bırakmıştır. Muhtemelen Karaman'dan ayrılmasına bağlı olarak eser de son hali ile kalmıştır.

Eserin göze çarpmayan özelliklerinden biri de kitabın yazım tarihidir. 1. nüshada kitap yazım tarihi Rumi 1338 Hicri 1241 iken 2. nüshada kitap yazı tarihi "1338 1922" biçimindedir. Kalem ve mürekkep aynı olduğuna göre 1922 ve 1338 yılı aynı zamanda yazılmıştır. Buradan Sapançalı'nın Ankara'yı ve TBMM'yi çok iyi takip ettiğini söylemek mümkündür. Özellikle Karaman yazma eserini yazarken model aldığı Sinop, Kastamonu, Zonguldak'ın "Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası" kitaplarını (Abdullah Cemal, 1338 /1922; Doktor Kemal, 1338 /1922; Mehmed Said, 1338 / 1922) görmüş olmalıdır. Çünkü bu eserlerin basım tarihi "H. 1338 M. 1922" biçimindedir.

Buradan bir sonuç daha ortaya çıkar ki, o da Sapançalı Hasan Hüsnü, gelişmeleri iyi takip eden, alıcıları açık biridir. Öyle ki, ulaşım ve iletişimin son derece kısıtlı olduğu bir dönemde Ankara'yı çok iyi takip edebilmektedir.

Sapançalı'nın Karaman kitabı, 1920'li yıllarda 4.000 nüfuslu küçük bir kaza olan ama tarihte büyük bir devletin başkenti olan Karaman'ın büyüklüğünü gösteren ve ona hizmet eden büyük bir eserdir.

Karamanoğulları Hayat ve Vekâyi'-i Tarihiyeleri

Sapancalı'nın ikinci Karaman kitabıdır. Bu eserde tamamen Karamanoğulları Tarihi'ni yazmıştır. Yazar adı, "Sapancalı Hüsnü" girilmiştir. 1922 yılında Karaman'da yazılmıştır. Eser, kendisi bir öğretmen olan İhsan Mahvi'ye, ondan da Süleymaniye Kütüphanesine geçmiştir. Eser Süleymaniye Kütüphanesi İhsan Mahvi Koleksiyonları içinde 77 numarada kayıtlıdır. Dijitalleştirilmiştir.

Eser Nevzat Topal tarafından çevrilerek yayımlanmıştır (Sapancalı Hüsnü, 2010).

Sapancalı Hasan Hüsnü'nün Karaman kitabı, 2. nüshası kapak, Foto: Süleymaniye Kütüphanesi, İhsan Mahvi No: 77

Kitabın kimliği:

Karamanoğulları Hayât ve Vekâyi'-i Târihiyyeleri

Muharriri

Karaman İdâdisi Sâbık Riyâziye Muallmi ve Müdîr Muâvini
Sapancalı Hüsnî
Milâdi 1922

Kitap türü: Tarih

Basım: Yazma eser

Yazı türleri: Rik'a

Kitabın ölçüleri: ?

Kitap satır sayısı: Muhtelif, bazı sayfalarda 23 satır var.

Kitap sayfa sayısı: 65

Kitaptaki metin dışı öğeler:
Yok

Kitap basım / yazım yeri: Karaman

Kullanılan kaynaklar: İbn Bibi (Nasırüddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali el Ca'feri er-Rugedi), *El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*1, Şikârî (Ahmed), *Karamannâme*, İbn Battûta, *Tuhfetü'l-nûnzar fi ğarâibü'l-Emsar*, Feridûn Bey (Ahmed), *Münşeât-ı Selatin*, Neşri (Mevlânâ Mehmed), *Cihânümâ*, Aşıkpaşazade (Ahmed b. Yahya), *Tevârih-i Âl-i Osman*, Münecimbaşı (Ahmed b. Lütfullah), *Camiü'd-Düvel*, Hoca Sa'deddin Efendi (Muhammed (Mehmed) b. Hasan Can), *Tacüt-tevarih*, Cenâbî, *el-Aylem el-Zahir fi Ahvâl el-Evâil ve'l-Evâhir*, Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü'l-tevarih ve'l-ahbâr*, Hayrullah b. Abdülhak Molla, *Târih-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, Şemseddin Sami, *Kamusü'l-Âlâm*, Halil Edhem, "Karamanoğulları Hakkında Vesaiiki Mahkuka, Hammer (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) *Büyük Osmanlı Tarihi*

Kitabın dil ve anlatımı

Karamanoğulları hakkında bilgi verdiği için eserde nesnel bir dil kullanılmıştır. Mecazlı, süslü anlatımlardan kaçınılmıştır. Dönemine göre yalın, açık ve anlaşılır bir dili vardır. Ancak özellikle tamlama, terim ve kavramlarda Arapça ve Farsça kelimeler bolca kullanılmıştır.

Kitabın mimarisi

Eser, bir kapak ve iç kapağa sa-

hiptir. İç kapak arkasındaki notta Sapançalı bir mukaddimededen söz eder ama “mukaddime” başlıklı bir konu eserde görülmez. Kitabın ilk konusu Karamanoğullarının geçmişini anlatan “Karaman Ecdâdı”dır. Bundan sonra açılan konular Karaman beyleri üzerinedir. Karaman Bey ile başlayan konular Kasım Bey ile biter.

Kitabın içeriği

Eser, mimariye uygun olarak Karamanoğulları hakkında bir bilgiden sonra Karaman beylerine açılan başlıklar altında işlenen konular biçiminde devam eder. Eserin dikkat çekici bir özelliği, bugünkü anlamda Sapançalı'nın bir kaynaktan aldığı bilgiyi dipnotta göstermesidir.

Buradan hareketle de kaynakları kullanım biçiminden onun dönemine göre iyi bir araştırmacı olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak şu unutulmamalı ki, Sapançalı'nın tarih yazdığı dönemde hem tarihçilik tam gelişmemiş hem de sağlam kaynaklara ulaşma durumu zayıf idi. Burada da zaten Sapançalı'nın kullandığı güvenilir ve sağlam kaynak olarak Halil Edhem makalesi ile Karamanname sayılabilir.

Değerlendirme

Sapançalı'nın Karaman'da ilk dikkatini çeken durumlardan biri olan Karamanoğulları'nın başkentinde Karamanoğulları'na dair bir kitap bir malumat bulunmayışı eserlerine ve cümlelerine yansır. Bu boşluğu doldurmak için Karamanoğulları Tarihi yazmaya karar verir.

Sapançalı, Karaman kitaplarını yazarken en çok Karamanoğulları tarihinde zorlandığını, o kadar çok kaynağın üstesinden gelip bir Karamanoğulları tarihi yazdığını söy-

ler (Sapançalı Hasan Hüsnü, 1338 / 1922: 2b).

Sapançalı'nın Karamanoğulları kitabı bir devam kitabıdır, Karaman serisinin ikinci kitabıdır.

Diğer kaynaklarda bilinenlerin bir tür aktarması olduğu, dolayısıyla özgün olmadığı için günümüzde *Karamanoğulları Hayât ve Vekâyi-i Târihiyyeleri*, kullanılabilir nitelikte bir eser değildir.

Ama şu var ki, Sapançalı'nın kaynak edinimi ve kullanımı onun dönemine göre üst düzey bir araştırmacı olduğunu gösteriyor.

Burada bir soru daha var. Sapançalı Karamanname'yi nereden buldu? Hangi Karamanname'yi kullandı. Günümüzde ulaşabilen ve tespit edilebilen dört Karamanname nüshası var. Daha ilginç Farsça olan Karamanname'ye mi ulaştı. Bu Karamanname'ye Konya'da mı ulaştı, Karaman'da mı? Belki bir gün somut bir bilgi belge çıkar!

Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan

Sapançalı Hüsnü'nün Karaman'dan sonra bir şehir için yazdığı ikinci kitaptır. Eser, 7-16 Haziran 1928 tarihlerinde Hasan Dağı'na yapılan bilimsel bir geziyi anlatmaktadır. Geziye, Aksaray Orta Mektep Müdürü Hüsnü Bey, muallimler, 55 öğrenci, Belediye Reisi Hadi Bey ve eşi, Müdür Hüsnü Bey'in eşi, Belediye Veznedarı Yakup Efendi ve Taşpınar Karakol Kumandanı Niğdeli Şakir Efendi katılmıştır.

Eser Nevzat Topal tarafından yayınlanmıştır (Muallim Hasan Hüsnü, 2009).

Kitabın kimliği:

Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan

Sapancalı Hüsnü, Hasan Dağı'na İlmî Cevelan kitabı kapağı, 1928, Foto: Nevzat Topal

Muallim Sapancalı Hüsnü
1928

Aksaray Vilâyet Matbaası

Kitap türü: Tarih

Yazı türleri: Matbu nesih

Kitabın ölçüleri:

Kitap satır sayısı: Müteferrik, 30'a satıra ulaşan sayfalar var.

Kitap sayfa sayısı: 56

Kitaptaki metin dışı öğeler:

Fotoğraf: 32

Tablo: 2

Kitap basım yazım yeri: Aksaray

Kullanılan kaynaklar: Sapancalı eserde kullandığı kaynakların bazılarının sadece eser adını verirken bazılarının yazar adını vermiştir. Kitapta kullanıldığı tespit edilebilen kaynaklar şöyledir:

Fermanlar, Salnameler, Seyahatnaemeler (Charles Texier, Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi), Kaynak kişiler (Sadık

Hoca, Aksaray Selime Köyü)

Kitaplar: *Karamanoğulları* (Sapancalı Hasan Hüsnü), *Konya Rehberi, Türk Tarihi Umumisi, Şakâ-yikü'n-Numâniye, Kamûs, Tarih Encümeni Mecmuası* (Muallim Hasan Hüsnü, 2009: xxii-xxiv)

Kitabın dil ve anlatımı

Aksaray ve Hasan Dağı araştırmaları hakkında olduğu için eserin dili nesnel ve bilgilendirici olup mecazlı ve süslü anlatımdan uzaktır. Karaman eserlerine göre Sapancalı'nın daha yalın ve anlaşılır bir dil kullandığı bu eserde gözlenir.

Yine de kullandığı tamlamalar, terimler ve kavramlar Arapça ve Farsça kökenlidir. Hasan Dağı'ndaki araştırmalarında Fransızca terimler de kullanır.

Kitabın mimarisi ve içeriği

Eser iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Hüsnü Bey başkanlığında Hasan Dağı çevresine yapılan ilmî bir seyahat, ikinci bölüm ise Hüsnü Bey tarafından kaleme alınan Aksaray ve çevresinin coğrafi ve tarihi konuları işlenmiştir. Eserin birinci bölümü olan Hasan Dağı çevresine yapılan ilmî seyahat tamamen Hüsnü Bey'in tetkik ve incelemelerinin kaleme alınmasından ibarettir. Bu bölümde; Hasan Dağı ve coğrafyası anlatılmıştır. Bölgedeki köyler tek tek ziyaret edilmiş ve seyahat sırasında çektikleri fotoğrafların 32 tanesini de bu esere koymuştur. Yine gezilen köylerde rastlanılan tarihi eserler ve eser harabeleri hakkında bilgiler verilerek 1928 yılı itibariyle köylerin genel durumları hakkında bir değerlendirme yapılmıştır (Topal, 2021: 133-134).

İkinci bölümde müellif kaynaklardan edindiği bilgiler ışığında Aksaray'ın tarihi ve coğrafi duru-

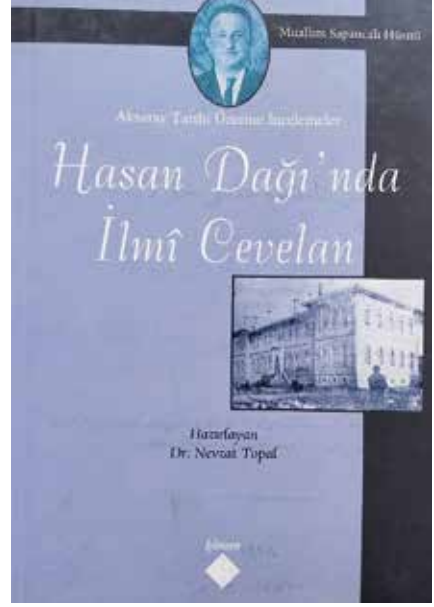

munu anlatmıştır. Bu bölümde, Aksaray Vilayeti coğrafyası, zirai hayatı, maden suları ve memlehası, nüfus, göller ve sular, iklim ve idari taksimat hakkında önemli bilgiler vermiştir. Nüfus ve zirai hayata ait bilgilerde istatistikî değerlendirme yapmıştır (Topal, 2021: 135).

Yine bu bölümde Aksaray'ın tarihi geçmişi hakkında kısa bilgi verilerek bir takım tarihi eserler anlatılmıştır. Aksaray Kalesi, Kılıç Arslan Türbesi, Ulu Camii, Zinciriye Medresesi, Kızıl Minare ve Sultan Han'ı anlatılan eserler arasındadır. Eserlerin yaşadığı dönem itibariyle konuları hakkında bilgi vermesi eserin önemini daha da artırmaktadır. Ayrıca ikinci bölümde Aksaray'ın meşhurları hakkında da kısa bilgiler vermiştir (Topal, 2021: 136).

Değerlendirme

Sapançalı, eserin önsözünde söylediği “Belki de maarif tarihimizde ilk kez bir orta mektep öğrencileri ilmî cevelana çıkıyorlar.” sözüyle yapılan çalışmanın amacını belirtmiş oluyor. Bu bir dağ araştırması olduğu kadar, öğrencilere araştırma

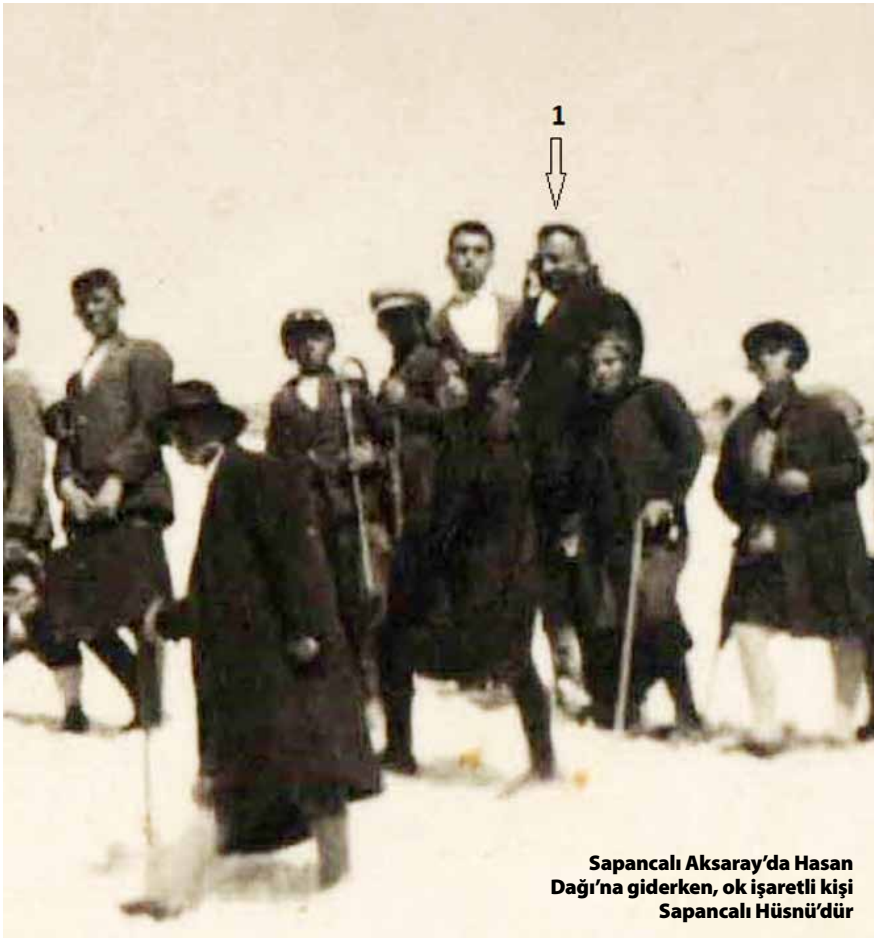
ruhunu özümsetmek amacıyla yapılan bir gezidir.

Sapançalı, 10 gün süren bu yolculuk ve araştırma süresince sürekli notlar alır ve nihayetinde bu eseri ortaya çıkarır.

İkinci bölümde verdiği bilgiler ve yayınladığı fotoğraflarla Aksaray'ın 1920'li yıllarını kayıt altına almış olur. Dolayısıyla bu kitap aynı zamanda şehir ve şehir tarihi kitabıdır.

Eserin matbu basılmış olması, eserin mimarisinin düzenli ve sağlam olması, ilk eserlerine göre Sapançalı'nın eser ortaya koymada ustalaştığını göstermektedir.

Göze çarpmayan bir özellik de Sapançalı'nın Aksaray'da çok etkili olduğu ve çalışmalarının tam karşılık bulduğudur. Hasan Dağı'na gezisine kendisi Aksaray Orta Mektep Müdürü Hüsnü Bey, Muallimler, 55 öğrenci, Belediye Reisi Hadi Bey ve eşi, Müdür Hüsnü Bey'in eşi, Belediye Veznedarı Yakup Efendi ve Taşpınar Karakol Kumandanı Niğdeli Şakir Efendi katılmıştır (Topal, 2021: 133). Gezinin düzenlenmesine Aksaray

Sapançalı Aksaray'da Hasan Dağı'na giderken, ok işareti kişi Sapançalı Hüsnü'dür

Valisi ile Tahrîrat (Yazı İşleri) Müdürü Hilmi Bey'in himmetleri de (yardımları) büyüktür (Muallim Hasan Hüsnü, 2009: 3).

Sonuç tartışma

65 yıllık bir ömür süren Sapançalı Hasan Hüsnü Savaşçın'ın hayatı boyunca durmadan çalıştığı bir gerçektir.

Eserlerinde ve çalışmalarında öğrenmeye aç ve öğretmeye doymaz bir insan olduğu gözlemlenir.

Yeniliğe, araştırmaya açık bir insandır.

Yazdığı üç kitap dışında araştırma, hatıra yazıları, raporları vardır.

İbrahim Güler tarafından hazırlanan Karaman yazma eserinde okuma yanlışları vardır.

Sapançalı'nın Karaman kitabının ikinci nüsha yayınlanmamıştır. Bu nüsha, birincisiyle tenkitli metin yoluyla çalışılabilir ki, Nev-

zat Topal Bey zaten bu yönde çalışmaktadır.

Kaynakça

- Abdullah Cemal. (1338 /1922). *Türkiye'nin sıhhi-i içtimai coğrafyası Zonguldak sancağı*. Ankara: TBMM.
- Altunmeral, M. (2019). İhsân Mahvî ve Manzûmeleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(42), 75-87.
- Ay, T. (2021, Mayıs 11). *Muallim Sapançalı Hasan Hüsnü Savaşçın*. <http://www.kalabalikcadde.com/>: <http://www.kalabalikcadde.com/muallim-sapancali-hasan-husnu-savascin/> adresinden alındı
- Cunbur, M. (tarih yok). Üsküdar Kütüphaneleri. 9. <https://core.ac.uk/download/pdf/38307219.pdf> adresinden alındı
- Doğan, H. (2017, 03 01). Karaman Kazası Eğitim Faaliyetleri (1898-1940). *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 823-864.
- Doktor Kemal. (1338 /1922). *Türkiye'nin sıhhi-i ictimai coğrafyası Kastamonu vilayeti*. Ankara: TBMM.
- Erkan, U. (2022, Eylül 3). *SAVAŞÇIN, Hasan Hüsnü (Sapançalı)*. [ugur-erkan.com: http://ugur-erkan.com/karamanansiklopedisi/sapancali-muallim-hasan-husnu-savascin/](http://ugur-erkan.com/karamanansiklopedisi/sapancali-muallim-hasan-husnu-savascin/) adresinden alındı
- Hasan Hüsnü. (1922). Hasan Hüsnü Bey'in Tarihli Sicill-i Ahvâl Varakası. Karaman:

- Mehmet Yılmaz Savaşçın, Nevzat Topal.
Koçer, D. (2011). Sapançalı Cenkçioğlu Hasan Hüsnü (Savaşçın). *İmaret*(5), 97-105.
- Koz, M. S. (1992). Türk Halk Kültürünün Unutulmuş Kaynaklarından Biri: Türkiye'nin Sıhhi İctimâi Coğrafyası. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 1, 37-39.
- Mehmed Said. (1338 / 1922). *Türkiye'nin sıhhi-i içtimai coğrafyası Sinop sancağı*. Ankara: TBMM.
- Muallim Sapançalı Hüsnü. (1928). *Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan*. Aksaray: Aksaray Vilâyeti Matbaası.
- Muallim Sapançalı Hüsnü. (2009). *Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan*. Konya: Nevzat Topal.
- Sapançalı H. Hüseyin. (1993). *Karaman İdadisi Riyaziyye Muallimi Sapançalı H. Hüseyin'in Karaman, Ahval-i İctimâiyye Coğrafıyye ve Tarihiyyesi (Birinci Kitabı) 1338 R. 1341 H. (Birinci Kitap)*. (İ. Güler, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sapançalı Hasan Hüsnü. (1338/1922). *Karaman Ahval-i İctimâiyye Coğrafıyye ve Tarihiyyesi Birinci Kitap*. Karaman. Süleymaniye Kütüphanesi, Kısmı: İhsan Mahvi, Eski Kayıt No: 76 adresinden alındı
- Sapançalı Hüsnü. (1338 / 1922). *Karaman Ahvâl-i Coğrafıyye ve Târihiyye 1338/1341 Birinci Kitap*. Karaman.
- Sapançalı Hüsnü. (1338 / 1922). *Karaman Oğulları Hayat ve Vekâyi'-i Târihiyyeleri*. Karaman. Süleymaniye Kütüphanesi, Kısmı: İhsan Mahvi, Eski Kayıt No: 76 adresinden alındı
- Sapançalı Hüsnü. (2010). *Karamanoğulları: Hayât ve Vakâyi' Tarihiyyeleri*. (N. Topal, Çev.) Konya: Kömen Yayınları.
- Sapançalı İno. (2022, 11 24). *Sapançalı Muallim Hasan Hüsnü*. 01 25, 2023 tarihinde www.sapanca.info: <https://www.sapanca.info/sapancali-muallim-hasan-husnu/> adresinden alındı
- Sapançalı Hasan Hüsnü. (1921). 1920-1921 Sene-i Devriyesi Hüsnü Efendi Sicill-i Talim Varası. Karaman: Karaman İdadisi.
- Tartan, R. (2014). Hacı Sami Tartan'ın Karaman'a su ve elektrik getirme girişimleri. (Y. Yıldırım, Röportaj Yapan)
- Topal, N. (2009, Eylül 1). Muallim Sapançalı Hüsnü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(26), 229-245. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16967/177214> adresinden alındı
- Topal, N. (2013). Niğde Türk Ocağı'nın Kuruluşu ve İlk Faaliyetleri (1924-1926). *Turkish Studies*, 8(7), 655-670. <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=5372> adresinden alındı
- Topal, N. (2021). *Bir Cumhuriyet Aydını Muallim Sapançalı Hasan Hüsnü Savaşçın*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Yıldırım, Y. (2023, 04 19). Sapançalı Hasan Hüsnü'nün de Karaman İdadisinde Düzenlenen Sicill-i Talim Varakası. *Akademik Sayfalar*, 22(15), s. 241-251.
- Yıldırım, Y. (2023, 04 26). Sapançalı Hasan Hüsnü'nün Karaman İdadisinde Düzenlenen Sicill-i Ahvâl Varakası. *Akademik Sayfalar*, s. 257-273.